

Folytonosság

A II. Képzőművészeti Nemzeti Szalon 2020

2014-ben indult el a nemzeti szalonok legújabb folyama, most elérkezett a hetedik. Tavaly a II. Építészeti, idén a II. Képzőművészeti Nemzeti Szalon megrendezésére kerül(t) sor. A második évezred szalonjai műfajok szerinti tematikákban, immár a második ciklusban nyílhatnak meg a Múcsarnokban. Ez akkor tekinthető folytonosságnak, ha általánosságban visszatekintünk a szalonokra, az azokat befogadó Múcsarnok történetére, valamint a kezdetek tágasabb történelmi környezetére is.

A Múcsarnok kétféle hagyományt művelt és folytat ma is. Egyrészt a városmitológiák nagyobb léptékű közegében, az alapító korszakok tágasabb analógiájában értelmezhető. E hagyomány terepe a millenniumi fellendülés, bázisa az egyesített Budapest városatyáinak, építészeinek és – egykor az utóbbiaktól elválaszthatatlan – képzőművészeinek klasszikus műveltsége. Másrészt a magyar és európai képzőművészet bő évszázadnyi léptékű újabb tradícióját éppen a mai művészeti közgondolkodás működteti tovább ezen a kitüntetett helyen. A Múcsarnok a korszak nagyívű urbanisztikai fejlesztése, a Sugárút végén – még a Szépművészeti Múzeum nélkül –, az Ezredéves Kiállítás „ünnepi kapujaként” nyílt meg. Falait Schickedanz Albert tervei szerint az etruszk kerámiaművészetnek a reneszánsz által közvetített ornamentikája díszíti, auláját a Bakócz-kápolna példája ihlette. Az időzítés és a helyszínválasztás az Ezredéves Kiállításhoz és ünnepeivel kapcsolódik, de ókori mintát követ. Servius Tulliusnak, a második etruszk királynak ligetbéli sétáin egy Vegoe nevű forrásnimfa sugallta az antik római civilizációt megalapozó törvényeket. A három kötetes *Disciplina Etrusca* utolsó fejezete, a *Rituálék Könyve* a városról mint a kozmosz tükréről gondolkodik.¹ Eszerint a város nemcsak emberi lakóhely, hanem az isteneknek szentelt, falakkal körülvett szakrális hely. Főútjainak metszéspontját egy mitikus kút, a Mundus jelölte ki, amelyet évente háromszor felnyitottak. Ilyenkor az ősök kapcsolatot létesíthettek az élőkkel. Ez a kút alakult át Rómában obeliszkké. Az archaikus szellemi funkció a Hősök terén, Gábiel arkangyal oszlopa alatt, a hős katonák jelképes sírjával – a királyok szoborsorával körülvéve – Budapest mai városszerkezetében is jelen van.

Az új Sugárút a Ligetbe vezető korábbi várostengely, a Belvárosból a Király utcán és a Városligeti fasoron átvezető út szerepét vette át. Európai összehasonlításban is kiemelkedő palota-allé lett, centrumában az Ybl Miklós tervezte Operaházzal. A Lánchíd túloldalán az Ybl, majd Hauszmann Alajos által felújított-kibővített királyi palota áll. Pesti végpontján a Hősök tere lett kitüntetett hely, stallumaival együtt. A térnek a Múcsarnokkal szembeni oldalát 1896-ban még nem a Szépművészeti Múzeum uralta (egy évtizeddel később nyílt meg), hanem Feszty Árpádnak a magyarok bejövételét ábrázoló monumentális körképét – az akkori „médiaművészet” csúcsát – befogadó Rotunda. 1896 előtt a festészet és a szobrászat reprezentatív kiállítóhelye a mai Múcsarnok háta mögött állt: a 2019-ben Millennium Háza néven újra megnyitott pavilon. A korábban múcsarnoki funkciót betöltő épületet az 1885-ös Országos Általános Kiállításra Pfaff Ferenc tervezte, de hamar kiderült, hogy a kiállítóhely nem kellő méretű. Amikor 1884-ben Schickedanz Albert felkérését kapott a Hősök tere rendezésére, majd az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat hosszú küzdelem után végre megbízást adhatott az új, korszerű Múcsarnok megtervezésére, a festészet és a szobrászat az országalapítás emlékének megjelenítőjeként és a birodalom ikerfővárosának méltóságjeljes formálójaként a legmagasabb tekintélynek örvendett. (Maga Schickedanz is a Társaság kiállításainak állandó résztvevője volt.) A Hősök tere klasszikus értelemben vett fórummá lett, ahol a Múcsarnok a helyén van. A ház oromfalán máig arany antikvabetük hirdetik: A MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETNEK.

Az első világháború óta eltelt bő száz, viharos év nem kímélte sem a házat, sem a kultúrát, azon belül a képzőművészet műfajait és alkotóit sem. A Múcsarnok épületét a két háború katonakórházi használata után rekonstruálták, intézményként pedig a lidérces diktatúrák ellenére is újra és újra meg tudott újulni. Akkoriban szalonok helyett országos kiállítások, őszi és tavaszi tárlatok biztosították a timpanon architrávjába vésett felajánló mondat folytonosságát.

A szalon fogalom leginkább közkeletű értelmezése a 19. századi párizsi szalonok történetéhez és világhatásukhoz kapcsolódik. Magyarországon nyitott kérdés, hogy a modern művészet kezdete a Münchenhez vagy a párizsi századvéghez köthető. A közönség keveset tud a szalonok „München kontra Párizs” műtörténeti vitájáról. A Münchener Akadémiát a 19. században megjárt magyar művészek jelentősége végre szakmai vitatéma lett: felmerült az igény, hogy a müncheni „pszeudoművészet” – ez Fülep Lajos kritikája – sokáig kárhóztatott szellemiségét ne a „bölcset utókor”, a modernizmus szemüvegén át vizsgáljuk. A szakma mérlegelni kezdi, hogy a müncheni iskola magyar növendékei mennyiben járultak hozzá a modern magyar művészet megszületéséhez. Piloty professzor és a magyar tanítványok – Benczúr Gyula, Liezen-Mayer Sándor, Wagner Sándor, majd Hollósy Simon, Pataky László, Iványi-Grünwald Béla, Szinyei Merse Pál, Körösfői-Kriesch Aladár vagy Vaszary János – vitathatatlan értékeket alkottak.² A Münchenben tanuló magyar fiatalokra az ottani Kunsthaus praxisa is hatott. A Múcsarnok 120. éves megnyitásának ünnepléseként a Sármány-Parsons Ilona kurátor által összeállított *Az első aranykor – az Osztrák-Magyar Monarchia festészete és a Múcsarnok* című megalkotás (2016) sokat tett e kérdéskör tisztázásáért. Végül a müncheniek lettek a múcsarnoki szalonokat megelőlegező/éltető művészek első generációja: a folyamat beindult.

Egy másik „átkos” korban, az 1950-es évek elején indult magyar képzőművészeti kiállításokon szereplők közül is vitathatatlan nagyságként tartja számon a művészettörténet Bernáth Aurél könnyed festészetét, vagy Domanovszky Endre már-már vázlatzerű realizmusát, ami jól megfér például Félegyházi László fotórealista festményeivel. A szocreál időszakában is megjelent a művészi sokféleség, még ha a tematika ideológiai jellege vitathatatlan is. Az ismétlődő tárlatok nyomán (is) válhatott lehetségessé, hogy pl. a kiemelt beruházásnak szánt Népstadion-metróállomás falképeinek elkészítését Szőnyi Istvánra, Domanovszkyra és Bernáthra bízta. A minőség az akkori „szalonokon” is meg tudott mutatkozni. Hatott is, hiszen Sztálin halála után, 1954-ben a beruházások költségeinek 2 ezrelékes kötelező képzőművészeti ráfordításait hirtelen 5 ezrelékre emelték.³

Vagyis az Országos Tárlatoknak, mint a művészek és művészek, a művészek és műkritika, valamint a művészek és a közönség találkozó helyének ma is érvényes funkcióján túl, nagyon komoly egzisztenciális hozadéka is volt. Ezért lehet, hogy a Múcsarnokot az alkotók jelentős többsége ma is a „képzőművészet Mekkájának” tekinti. Mélyi József tíz évvel ezelőtt írt egy tanulmányt az akkor két évtizede történt rendszerváltást követő művészeti folyamatokról, a szerinte háttérbe szoruló kortárs művészek helyzetéről, intézményi hiányairól. Őt idézem: „Az utóbbi húsz év magyar gyakorlata annyiban különbözik a hasonló nyugat-európai viszonyrendszerektől, hogy hazánkban a tömegművészet és a kortárs művészet határvonala ez idő alatt sem szilárdult meg. Az egyközpontú, kevéssé differenciált döntési és elosztási rendszerekben e két szféra továbbra is összemosódik [...] A határvonal az egyes intézményekért folytatott küzdelemben is tetten érhető, erről tanúskodik a Mai Manó két emeletének kiállításai közti különbség, illetve »a Múcsarnok a művészeké« szlogen újabb és újabb formáinak kibomlása.”⁴ E formák közül egyet konkrétan is megemlít: Szok Ivánt, aki a Múcsarnok lépcsőjén – a Mélyi-féle szélesebb értelmezéssel nem azonosuló tiltakozóként –

egy művét felgyűjtotta. Szok talán nem az etruszk Rituálék Könyvére gondolt, mindenesetre megérezte az áldozati tűz szimbolikus hatalmát.

A Múcsarnok és lépcsője, de még inkább a kiállítótereinek sokunk szerint rituális helynek számítanak. A művészeti vezetésem alatti közel hét év alatt az önálló – saját kurátorral rendezett – tárlatok száma elérte a százötvenet. A kiállító alkotók közül egyet sem sorolok a Mélyi-féle „tömegművészet” kategóriájába. A nyitás gesztusa minden szalonnal tovább szilárdul. Az I. Képzőművészeti Szalon kurátora, N. Mészáros Júlia *Tár.hely* címmel szabad beadású részleget is nyitott, ahol terminálokban több száz művész jelenhetett meg a Kamarateremben. A Múcsarnok tereiben a szalonokon átlagosan 200 alkotót tudunk bemutatni. Mindenképpen tekintettel kell lennünk a látogatók esztétikai szempontú befogadói kapacitására is. A közönség ezt a gondolkodást honorálta, az átlag látogatószám szalononként mintegy 25 000 néző, ami a kortárs kiállításoknál egyértelműen imponáló mutató.

A folyamatos nyitás garanciáját a szalon kiállítások kurátorainak rendkívüli képességei és erőfeszítései biztosítják. Az idén Szurcsik József meghívott kurátor a *Szabadjáték* címet adta az értékszempontú, ugyanakkor az alkotókkal maximálisan toleráns/empatikus koncepciónak. Szurcsik – félretolva a kánonokat – áttekintőképességgel, személyes ítélőerővel és rendkívül széles műveltséggel végezte munkáját. Sikerre vitte az extra nehézségű feladatot. Neki és a Múcsarnok csapatának, külső segítőkkel együtt, kiemelt köszönet jár.

A sokféle műfajt és művészeti felfogást felvonultató nemzeti szalonok gondolatát a Magyar Művészeti Akadémia élesztette újjá. A kiállítássorozat az egyik leglátogatottabb jelenkori alkotásokat bemutató vállalkozásunknak bizonyult. A megújuló hagyomány megjelenése a Múcsarnokban folytonossá lett, a megújulásban a kísérleti és a tradicionális művészetfelfogás megjelenése együtt teljesíti ki a szcénát. Lehetséges-e működni ebben a kettős kötésben? Hiszek abban, hogy a legerőteljesebb avantgárd maga a hagyománnyal való szabad játék.

Szegő György DLA
a Múcsarnok művészeti igazgatója

Jegyzetek:

- 1 Kendiné Szántó Lívia: Az etruszkok nyomában. Corvina, Budapest. 1977. 65–82.
- 2 Kovács Ágnes: Magyaróra Münchenben (1850–1914). Új Művészet, 2010/1.
- 3 Szeifert Judit adatait idézem, aki a Szabad Művészet c. periodika 1954/1-es és a Magyar Közlöny 1954 január 24-i számát jelöli meg forrásként. Lásd: Szeifert Judit: Tartalomhoz a forma. Új Művészet, 2008/9.
- 4 Mélyi József: Eltelt húsz év. A kortárs képzőművészeti intézményrendszer változásai és problémái Magyarországon. Új Művészet, 2010/1.